

142 táhni ke všem čertům se svým absolutním idealismem nebo po případě absolutním realismem. Stojí obojí za starou kočku. Jsou to slovní mlýnky pro dědky a baby, není to strava pro muže. Vari! O číslo dál!

Ale mladému básníku a umělci pravím: Važ si všech nejistot, pochyb, svárů. Není jich nikdy dost. A zejména nechtěj jich umenšovatí tím, že si je *necháš* kýmkoli a čímkoli z vnějška rozřešit. Vnějškové řešení je každé jiné, mimo tvorbu. Jím se jen zeslabuješ a hubíš. Jistota nemůže ti přijít z vnějška; a ani Bůh nemůže ti ji dát jako dar. Té si musíš vybojovat tvorbou; jí se musíš dotvořit. A aby ses jí dotvořil, musíš všecko měřit měrou své lidské hrudi. A věz, že i všecky míry dnes nebo včera božské byly původně takové míry lidské hrudi.

Demokracie kvalitativní

143

V novinách se začíná již sem tam uvažovati o kvalitativné demokracii z podnětu článků R. I. Malého; i vracím se ještě jednou k tomuto námětu, abych jej kritickým rozbořem přezkoumal.

Nejprve třeba říci, že ani *kvalitativná demokracie*, ani *kulturní hierarchie hodnot* není nikterak původní myšlenkový koncept Malého. Každý, kdo zná sebezběžněji politickou filosofii francouzskou a anglickou, ví, jak časté jsou tam pokusy opravití aristokraticky individualistickým principem výběru a svobody princip demokratické rovnosti a hromadné vázanosti. Ani slovo, ani věc není nikterak nová; nový jest jen úžas, jako by tu byla objevena politickofilosofická Amerika. Nářky, že demokracie niveluje, že znásilňuje individualitu, přání, aby se hlasy *vážily*, a ne počítaly, jsou tak staré jako politické myšlení a sáhají svými kořeny až do úsvitu politického života řeckého. „Nesnáze“ demokracie jsou tak staré jako sama demokracie; a neubývá jich, nýbrž přibývá, jak se demokracie šíří a zabírá větší a větší plochy.

Není náhodné, že první demokratické státy byly *malé* státy řecké; není náhodné, že jeden z hlavních teoretiků demokracie, Rousseau, nepřipouštěl delegace. Malé demokratické státy řecké nebo švýcarské nebyly jistě početnější obyvatelstvem než takový okres pardubický nebo čáslavský; všichni muži bezmála se v nich znali a věděli jistě dobře, koho volí k té nebo oné funkci. Ale demokracie, které mají miliony občanů, nemohou se obejít

144 bez delegace; nemůže zajisté sněmovati několikrát sto tisíc mužů. A ve velkých demokraciích nemohou znáti voliči své poslance nebo kandidáty poslanectví; musí se v tom směru spolehnouti *na viru*, ať ji již dávají osobě kandidátově nebo politické straně, která ho vybírá (tam, kde jsou vázané listiny volební).

Není pochyby, že s tím jsou spojeny veliké a temné stíny. Svěřuji zastupování svých politických idejí, soudů, tužeb člověku, kterého vůbec neznám. Kdyby si někdo vedl s takovou frivolností v životě soukromém, byl by jistě prohlášen za blázna. V takovém případě volič volí jen stranu, ne lidi. Důležitá otázka, svěří-li strana hájení svých zásad osobám opravdu nejpopulárnějším, vymyká se vůbec kontrole voličově. Strana vybere po svém dobrém zdání ze svých řad ty a ty stoupence a napíše je na svou volební listinu; a basta. Není kritiky, není odvolání z jejího soudu. A tento soud konají při zavřených dveřích organisátoři strany, kterých širší politická veřejnost nezná často ani jménem, nebo jejichž jméno, zná-li je náhodou, vůbec jí nic neříká. Anonymnímu nezodpovědnému živlu jsou zde otevřena vrata. Strany stávají se rejdištěm politických machrů a živnostníků. Neboť není pochyby, že takový politický machr dá na kandidátní listinu zase jen machra, již proto, že „rovný rovného si hledá“, jako „vrána k vráně sedá“. A tak politická prostřednost rozhoduje všude v životě veřejném a dává mu ráz.

Proti tomu protestují intelektuálové a dovolávají se kvalitativné demokracie, dovolávají se žebříku kulturních hodnot, dovolávají se autority živlu duchového. Věc nebude prý opravena, pokud inteligence *jako taková* nebude zastoupena v parlamentě a v jiných funkcích politických. Intelektu jest prý potřeba k řízení věcí veřejných především; strany neberou k němu zřetele; tedy stát zabezpeč nějakým způsobem jeho součinnost v životě veřejně politickém; vyhraď a zaruč mu politická práva. Ustav třeba sbor nebo sněm odborníků, vědců, filosofů, myslitelů, který bude doplňovati nebo opravovati parlament. A poněvadž se stát, ovládaný stranami a složený ze stran, k tomu nemá,

146 šikují se v politickou stranu, která by probjovala zásadu politické privilegovanosti intelektuálů...

Všecko velmi pěkné. Není pochyby, že bez intelektu není možno řídit věci obecné a že ho není nikdy dost k tomu účelu. Jenže jest otázka, jsou-li toho intelektu právě nádrží tzv. intelektuálové, tj. třída lidí, věnující se zaměstnáním tzv. duchovním a vychovávaná k nim. Kdo je dnes intelektuál? Ten, kdo prošel určitými školami a vykonal určité zkoušky. Ale co zaručují tyto zkoušky? Sotva mnohem víc, než že má určité vědomosti odborné, na příklad historické, přírodovědné, právnické, lékařské, chemické, technické, stavitelské atd. Ale uzpůsobují ho tyto vědomosti odborné i k řízení věcí politických? Zaručují jeho *talent politický*? Naprosto ne! Aby člověk měl právo na zvláštní vynikající místo v řízení věcí veřejných, musí míti vyšší politickou *způsobilost*. Býti politicky tvořivý. Míti politické myšlenky, politickou iniciativnost, organizační schopnosti a zkušenosti, parátnost člověka politicky průbojného, slovem celou řadu vlastností a způsobilostí, jimž se nenaučí dnes nikdo na žádné škole. Takový politický talent nemusí míti na příklad vynikající matematik nebo chemik, ale může jej míti jeho nejbližší soused, švec z nejbližšího rohu, který vyklepává za verpánkem podešve. Možno říci i víc: nebude ho *pravidlem* v dnešní společenské organisaci a při dnešní dělbě práce míti veliký učenec nebo vědec. Proč? Poněvadž celý rozvoj jeho myšlenkové práce vede jej k tomu, aby se vykristalisoval v typ *kontemplativný*, a ne v typ aktivistický.

Narazil jsem tu na základní bolest moderního člověka: *na rozdělení myšlenky a činu*. Ta je konec konců na dně všech těchto debat, ta je vlastní a nejnvnitřnější jádro dnešní nespokojenosti intelektuálů se životem veřejně politickým. Jistě není nic žádoucího ani zdravého toto rozdělení. Dokonalý člověk jest mi ten, v němž není toho rozdělení mezi myšlenkou a činem, ten, kdo přeměňuje spontánně své myšlenky v činy, kdo *realisuje* své tužby, sny, myšlenky, ideje. Ale takový člověk jest dnes výjimka. Běžná skutečnost a pravidlo jest zcela jiné, ať se nám

146 to líbí nebo ne. Dnešní inteligence jest lidsky *necelá, rozpolcená*. Je to pochopitelné; je to důsledek celé řady příčin a ne naposledy právě intelektualismu, toho směru filosofického, který pracoval v jakési vzduchoprázdné prostotoře abstraktního myšlení, mimo život a jeho logické dráhy nekonečně pružnější i složitější, které unikají každé dogmatické formulce. Odcizení mezi dnešní politikou a dnešními intelektuály má hlubší příčinu, k níž se nikdo nechce znát a kolem níž se chodí se zamhouřenýma očima: *odcizení se intelektuálů životu*. Až doroste nová generace intelektuálů — a různé známky nasvědčují, že již je na světě a brzy se asi přihlásí o slovo —, scelí v sobě znovu svět myšlenky se světem činu, sjednotí v sobě vůli i rozum; a pak odpadne v jejich řadách sama sebou dnešní žehravost na politiku, dnešní nářky na to, že demokracie niveluje atd. *Silný rozum spojený se silnou vůlí se prostě nivelovat nedá; a co se znivelovat dalo, za moc nestálo*. Pak pochopíme a ex post ospravedlníme i novou komasaci nových velikých demokracií; jejich široký válec zbavil nás pseudoindividualismu, laciného apartnictví individualistické pózy. Nebudeme mu moci býti za to dosti vděční. Mnoho divadelního opičáctví, které žilo jen tím, že se chtělo uměle odrážet od domněle temného pozadí plebejské demokracie, uložil do starého haraburdí, po němž ani pes nezaštěkne . . .

Není jistě oprávněnějšího požadavku, než aby stát řídili nejlepší, hoi aristoi. Jest jen otázka, jak je rozpoznat a nalézt mezi ostatními? Již starý Platón mnoho o tom myslel a napsal o tom nejednu stránku, kterou si může s užitkem přečíst i dnešní člověk. Svůj ideální stát chtěl by míti Platón spravován pravými filosofy, skutečnými přáteli moudrosti; oni jsou podle něho nejlepší. Ale jak je poznat? Velmi snadno. Poznají se po tom, že *se vzdalují* všech úřadů a poct veřejných a žijí ve světě jako cizinci a blázni, oddaní jen hledání absolutních hodnot věčných, zcela lhostejní ke všem tzv. praktickým otázkám života. V Theaitetovi (24—25) nakreslil Platón obraz takového pravého filosofa, obraz, který připomíná až nápadně obraz ideálního křesťanského mnicha, třebaš takového sv. Františka z Assisi.

147 Takový pravý filosof podle Platóna jeví se bláznem a hlupákem všem praktickým a střízlivým lidem. O tisícových věcech, které jsou zcela běžny obyčejným smrtelníkům, nemá ani tuchy; naráží v životě praktickém na každou hranu; padá do každé jámy a studně; je předmětem posměchu všech rozšafných střízlivých občanů jako nevyléčitelný janek . . . Nuže, *tohoto a takového* filosofa, který prchá do zasněžení ze země, poněvadž je jevištěm zla, designuje Platón za vládce, právě proto, že je mu vladaření nejodpornější . . . A poněvadž sám by se nikdy neucházel o vladaření, musí býti *donucován* k politické činnosti. (Politeia VII, 4—5.) Filosofové musí býti, vykládá zde Platón, *nuceni*, aby se zřekli toho, co jest jim přirozené, tj. života řízeného absolutnem, a aby se oddali politické činnosti jim do krajnosti nemilé. Nuže: naše dnešní filosofy à la Malý et tutti quanti by Platón vůbec nepokládal za filosofy, nýbrž za sofisty, a traktoval by je, jak vůbec sofisty traktuje: bičem. To, že se nabízejí vládě, že se domáhají vlády, bylo by mu nejrozhodnějším důkazem, že filosofy nejsou . . .

Ale jděme ještě o krok dál a položme otázku takto. Kdyby bylo uloženo intelektuálům, aby ze sebe vybrali a k vládě vyslali *opravdu nejlepšího*, myslíte, že by to dovedli? Myslíte, kdyby bylo uloženo hvězdářům současníkům Koperníkovým vyvolit ze sebe nejlepšího hvězdáře, že by byli zvolili Koperníka? Nebo kdyby bylo uloženo holandským malířům vrstevníkům Rembrandtovým, aby vybrali ze svého středu nejlepšího malíře, že by byli vybrali Rembrandta? Chyba lávky! Spíše by to byl býval mazal třetího řádu než duch, kterému se dnes podivujeme. Nebo: zvolili by ze sebe básníci čeští na počátku 20. století Březinu, který tehdy tvořil svá nejzralejší díla básnická? Jistě ne: tisíckrát spíše by byli by vybrali Klášterského nebo Kaminského. Nebo: naši dnešní mladí filosofové mají si ze sebe vyvoliti nejlepšího. Myslíte, že by to byl Malý, nebo Klíma, jediný, který se blíží požadavkům, jež klade Platón na pravého filosofa v oněch dvou kapitolách Theaiteta, jež jsem stručně parafrázoval? Vezmu jed na to, že Malý. Ten by si to dovedl, panečku, při-

148 činnivě obejit, zatím co by Klíma chytal filosofické lelky někde ve Vysočanech...

A zde je punctum litis. Intelektuálové sami pravidlem *ne-mívají tolik intelektu*, aby dovedli rozpoznat mezi sebou lidi nejlepší nebo lidi zvláště způsobilé k určitým úkolům. Ve svých institucích, v nichž vládou a rozhodují, vynášejí příliš často na povrch prostřednost a příliš často dusí nadprůměrnost. Jinak byly by nemožné zjevy, jako je francouzská Akademie, která ne zvolila tři největších prozatérů 19. století za své členy: Balzaca, Stendhala, Flauberta... (A v menších rozměrech Akademie česká.) Každé odbornictví jest věc ošidná. Má také své stíny, ne jen samá světla. A specialisovat se na intelekt je řemeslo snad ze všech nejlechtivější... Pod svícem bývá tma; nejednou zaběhlo se odbornictví vědecké nebo umělecké do slepé uličky, odkud je musil vyrazit naráz laik se svým zdravým prostým rozumem lidským nebo prostě i svým instinktem. Sta a sta příkladů z dějin vědeckých a uměleckých mohl bych zde uvést. Nad Wagnerem na příklad krčila soucitně odborná kritika rameny v době, kdy prostí milovníci hudby správně již cítili a chápali, co přináší nového a silného. Týž případ se opakoval s Ibsenem, Rodinem, Tolstým, Dostojevským, Balzacem, desítkami jiných vynikajících tvůrců. Byl to velmi bystrý kritický duch francouzský, který řekl: Mně je milejší jeden *snob*, který z módy běží za Ibsenem, než deset odborníků kritických, kteří sedí klímajíce ve svých fotelích. Často to bývají zvířata jako kohouti, kdož vítají první úsvit dne, zatím co lidé chrápou v postelích; jsou mně tím milejší. Jejich instinkt neselhává a plní svou povinnost tam, kde se ukazuje tupým kritický um... Ne vždy vidí jedinci intelektuálové správně; ne vždy hmatají masy špatně a dohmatávají se špatného. Svět a život jsou na štěstí složitější, než je vhod a po chuti intelektualistickým filosofům...

Hierarchie hodnot jest jistě něco skutečného, ano nejskutečnějšího. Věřím za sebe, že nese svět, že bez ní by se zřítilo všechno. Jenže je v tom háček. Neznáme jí, nevidíme jí. Vidí ji a zná ji jen

Bůh. A u něho má možná nejvyšší cenu, u něho sedí na vrcholu žebříku možná duše nám úplně neznámá, nebo taková, kterou všichni pohrdají a po níž všichni plijí. Ona je sůl země; ona nese svět... Na ní spočívá, na ní visí...

Ani nepravím, abychom hierarchie hodnot *nehledali*. Ale musí se to díti s jinou obzíravostí a s jiným, mnohem čistším srdcem, než kolik jich projevily dnešní koncepce třídního intelektuálistu. Je pravda, že dnešní demokratický život politický je bez radosti, síly, tvořivosti; ale pochybuji, že by jich do něho vnesli jeho samozvaní lékaři.